

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ

01043, м. Київ, вул. Пилипа Орлика, 8

Народному депутатові
України
Домбровському О.Г.

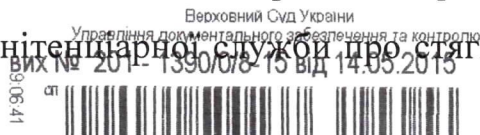
Шановний Олександре Георгійовичу!

У Верховному Суді України розглянуто Ваш депутатський запит, який надійшов 29 квітня 2015 року, щодо надання інформації та висловлення пропозиції з порушених Вами питань. Із цього приводу повідомляємо нижчезазначене.

Відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією й законами України.

Згідно із частиною першою та пунктом 1 частини другої статті 38 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції України, який забезпечує єдність судової практики в порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. Верховний Суд України здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом.

Верховний Суд України не володіє запитуваною інформацією стосовно: 1) кількісних показників обвинувальних вироків, ухвалених на території України, якими засуджено за вчинення особливо тяжких злочинів, сум моральної та матеріальної шкоди, стягнутої такими рішеннями; 2) кількості судових рішень (виконавчих документів), що перебувають на примусовому виконанні в органах державної виконавчої служби та/або державної пенітенціарної служби при стягнення із засуджених моральної та

матеріальної шкоди у зв'язку із вчиненням особливо тяжких злочинів та суми стягнень; 3) кількості виконаних у примусовому порядку органами державної виконавчої служби судових рішень (виконавчих документів) про стягнення із засуджених моральної та матеріальної шкоди у зв'язку із вчиненням особливо тяжких злочинів та суми стягнень.

Стосовно доцільності або недоцільності відшкодування матеріальної та моральної шкоди за рахунок держави у зв'язку із вчиненням особливо тяжких злочинів у випадку, коли засуджений не має матеріальної можливості виконати рішення суду про виплату шкоди потерпілому, то практичне втілення ідеї запровадження зазначеного вище механізму відшкодування шкоди у разі неможливості виконання засудженим вироку в частині задоволеного цивільного позову, на наш погляд, неодмінно призведе до певних і, об'єктивно, не завжди передбачуваних юридичних, економічних та соціальних наслідків, які необхідно ретельно прогнозувати та враховувати при ініціюванні та реалізації відповідної законодавчої ініціативи.

По суті порушеного питання вважаємо за можливе звернути увагу на зазначене нижче.

1. Статтями 1177 і 1207 ЦК України встановлено, що шкода, завдана фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, відшкодовується відповідно до закону. Шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках та порядку, передбачених законом. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину, відшкодовується потерпілому або особам, визначеним статтею 1200 цього Кодексу, державою, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо вона є неплатоспроможною. Умови та порядок відшкодування державою шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, встановлюються законом.

У разі смерті потерпілого право на відшкодування шкоди мають непрацездатні особи, які були на його утриманні або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитина потерпілого,

народжена після його смерті.

Статті 1177 та 1207 ЦК України не мають прямої дії й можуть бути реалізовані на практиці виключно за допомогою спеціально прийнятого закону, який на сьогодні відсутній. Не підлягають застосуванню в цьому випадку також і норми Конституції України як норми прямої дії, оскільки Основний Закон не передбачає права на відшкодування за рахунок держави шкоди потерпілим від злочину.

Цілком усвідомлюючи, що розробка відповідного механізму зумовлена необхідністю додержання гарантій у сфері забезпечення прав потерпілих та їхніх інтересів в аспекті розкриття злочину, вважаємо за необхідне зважати, що в разі прийняття такого закону своєчасність та повнота відшкодування потерпілому коштів з Державного бюджету України безпосередньо залежатиме від наповнення останнього. Для належного виконання державою взятих на себе зобов'язань відповідна стаття бюджету має бути захищеною. Також неналежне виконання державою зобов'язань перед потерпілими від злочинів стане підставою для відповідних позовів до національних судів. З огляду на сучасний загальний стан виконання судових рішень, визнання Україною юрисдикції Європейського суду з прав людини та нинішній стан виконання рішень останнього, розмір потенційних видатків державного бюджету може суттєво зрости та стане ще більше не прогнозованим.

2. 8 квітня 2005 р. Україна підписала (але поки що не ратифікувала) Європейську конвенцію щодо відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів від 24 листопада 1983 р. (далі – Конвенція).

Порівняння положень Конвенції та положень чинного ЦК України дає підстави для висновку, що національне законодавство встановлює значно ширші підстави та перелік випадків відшкодування державою шкоди фізичним особам, які потерпіли від злочину, аніж норми міжнародного права.

Зокрема, ст. 1207 ЦК України передбачено відшкодування державою шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю

внаслідок злочину, «якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо вона є неплатоспроможною».

Водночас Конвенція (ст. 2) передбачає обов'язкове відшкодування державою шкоди лише в разі заподіяння умисним насильницьким злочином серйозної шкоди фізичному стану або здоров'ю потерпілого, а також відшкодування особам, які знаходилися на утриманні того, хто загинув унаслідок такого злочину. При цьому Конвенція передбачає можливість зменшення або повного скасування відшкодування шкоди залежно від фінансового стану потерпілого (ст. 7) або у випадках, коли таке відшкодування «суперечить змісту справедливості або громадського порядку» (ч. 3 ст. 8).

Таким чином, європейські країни, переважна більшість з яких має потужнішу, ніж Україна, економіку та кращі фінансово-бюджетні можливості, усе ж дуже обережно підходять до питання взяття державою на себе зобов'язання відшкодовувати шкоду, якої громадяни зазнали внаслідок вчинення проти них злочинів.

На нашу думку, в сучасних умовах такий підхід був би більш виправданим і для України. Принаймні, було б краще, якби держава взяла на себе в цьому питанні менший обсяг зобов'язань, але виконувала їх. Узяття ж державою максимального обсягу зобов'язань такого роду в сучасних економічних умовах України несе в собі загрозу тотального невиконання положень закону після його прийняття.

3. Вважаємо, що в разі розробки відповідного законопроекту варто було б звернути увагу на іноземний досвід, зокрема на законодавство Іспанії, відповідно до якого:

- існує можливість заміни суб'єкта відшкодування страхувальником;
- існує можливість покладення цивільної відповідальності, у т.ч. додаткової, на фізичних чи юридичних осіб, діями яких створено умови для вчинення злочину. Ідеться, наприклад, про: батьків неповнолітніх; юридичних осіб – за злочини, вчинені їх працівниками при виконанні трудових обов'язків; фізичних чи юридичних осіб, які володіють джерелами

підвищеної небезпеки, з використанням яких було вчинено злочини;

- у разі коли засуджений зобов'язаний сплатити штраф як призначене йому покарання, відшкодувати збитки, а також сплатити гонорар власному адвокату, усі стягнення з його майна здійснюються в такому порядку: 1) відшкодовуються збитки; 2) відшкодовуються витрати на гонорар; 3) стягується штраф.

- судимість не може бути знято, якщо особа не «виконала цивільну відповідальність», що впливала зі злочину.

З повагою

Голова
Верховного Суду України

Я.М. Романюк